

ТМ	Г. XXXIV	Бр. 1	Стр. 375-378	Ниш	јануар - март	2010.
----	----------	-------	--------------	-----	---------------	-------

UDK 94(496.02)''15''

Превод

Примљено: 1. 12. 2009.

Робер Мантран

Жан-Луј Баке Грамон

Жил Вејнстејн

(Француска)

ОДЛОМЦИ ИЗ Р. МАНТРАНОВЕ *ИСТОРИЈЕ ОСМАНСКОГ ЦАРСТВА**

Резиме

У изводима су саопштени делови петог и шестог поглавља књиге "Историја Османског царства", чији је приређивач познати француски турколог Робер Мантран (француско издање Fayard Paris 1989, српско издање Слио Београд 2002, превод Ема Миљковић), а из пера Жан Луј Баке Грамона и Жила Вајнстајна. Одабрани делови односе се на почетак владавине султана Селима I (1512-1520) и унутрашње уређење Османског царства, са посебним освртом на опис владарске палате као центра моћи.

Кључне речи: Османско царство, 16. век, Селим I, Сафавиди, Нова палата

Пето поглавље
Жан-Луј Баке Грамон

ПРОЦВАТ ОСМАНСКОГ ЦАРСТВА (1512-1606)

СЕЛИМ I (1512-1520)

Када је Селим I наследио Бајазита II 24. априла 1512. године, Османско царство било је изложено најозбиљнијој кризи од битке код Анкаре, сто десет година раније. Опасност је била двострука. С једне стране, слом побуне Шаха Кулија није уклонило опасност од новог ус-танка, који би из даљине водио шах Исмаил. С друге стране, један део Анадолије још увек се није покорио власти новог султана, чија браћа и рођаци, знајући да су изложени опасности од права на братоубиство, никако нису хтели да се одрекну свог права на престо, тражећи подр-шку од хетеродоксних туркменских племена, па чак и од самог шаха.

* *Историја Османског царства*, приредио Р. Мантран, Београд Слио 2002.

Уложивши изузетно много енергије и уз изражен смисао за вођење политике, Селим је поново успоставио унутрашњи ред у Анадолији, а затим је водећи операције удаљене од тог простора, за пет година, од Османског царства начинио највећу силу исламског света, што је оно и остало, готово до самог свог нестанка у XX веку.

У време ступања на престо, Селим је имао око четрдесет година. Као намесник у Трапезунту већ је имао завидну репутацију изузетног војног команданта који се лично стављао на чело својих трупа, праведног и ефикасног администратора, сунита коме се ништа не може замерити, али који није био верски затуцан, помало склон луксузу и уживањима. Испод спољашности округлог војника, владар је био и човек широке културе, велики поклоник књига које је читао, са наочарима на очима, а добро је писао стихове на персијском. Селим, усамљен и тајновит човек, није се оптерећивао тиме да ли ће савременици схватити његове одлуке или неће, а поверење је указивано само уском кругу проверених пратилаца. То је довело до противречности у неколико ондашњих османских хроника, које су се дивиле делу, али су узмицале пред човеком, који је за живота стекао надимак Јавуз - Грозни, толико су биле страшне акције које је он предузимао. Јер, заиста султан је до те мере лако западао у јарост, да је понекад и песницама тукао своје везире. Извесно је да су главе високих достојанственика летеле чешће него што је било уобичајено. Али, султан је био уверен у исправност казни, чије жртве готово никад нису биле невине. Коначно, султан је ступио на престо захваљујући одређеним клановима и уз противљење других. Неки су веровали да им много дугује, други су у потаји радили против њега. Ударци су почели да пљуште са обе стране, када су обе схватиле да је царска власт у веома чврстим рукама.

Поход против иранских Сафавида

Тачно годину дана по ступању на престо, Селим је победио и погубио последњег претендента на престо који је могао да представља одређену опасност: свог старијег брата Ахмеда. Султан је успео да га доведе на бојно поље код Јенишехира, дајући му лажне извештаје о дејствима и оданости царске војске. Селим је дуго и тајно припремао тај план, који му је омогућио да у кључном тренутку порази много мање вештог противника. Тако је криза династије, 1513. године, разрешена у корист Селима и његовог сина јединца Сулејмана, који је постављен за намесника Манисе. Преживели су само Ахмедови синови који су се склонили у Иран или Египат и који су, потом нетрагом нестали.

У Анадолији је одмах након тога поново успостављен мир, непосредном управом у областима у којима су у претходном периоду хетеродоксни устанци нашли погодну тле. Чини се да је тај “лов на вештице” био усмерен на одузимање права компромитованим тимарницима и на погубљење познатих вођа тих устанака. Нема поузданих доказа да је

тачна легенда о масакру и погибији 40.000 хетеродоксних лица, који се одиграо 1513. или 1514. године, већ се чини да је тај догађај обележен “оријенталним магловитим баратањем бројевима”.

Када је поново установљена царска власт у држави, Селим се окренуо против оних који су методично, од почетка века, покушали да га омету споља. Спор између шаха Исмаила и Селима се продубио током година које је Селим провео у Трапезунту, јер упркос противљењу оца он није оклевао да оружјем одбије упаде Сафавида. Султан је замерао шаху да примењује доктрину која излази из граница ислама, као и да је стални чинилац урушавања османске Анадолије, зашта је као доказ узимао устанак *кизилбаши* и ступање на престо Бајазита II.

Селим је најпре од *шејх-ул-ислама* Сарија Гурза, највишег верског ауторитета у Царству, израдио *фетву* која је шаха Исмаила и његове следбенике искључивала из исламског друштва и омогућавала да их се, до последњег, ослободи и да њихове жене и децу претвори у робове. Таква *фетва* је била у функцији легитимизације уласка у рат против шаха, чије су припреме већ раније отпочеле. Са њима се наставило све до потпуног пораза противника, и оне су остале главно обележје султанове политике до његове смрти. Све друго било је томе подређено.

(Историја Османског царства, приредио Р. Мантран,
Београд Clio 2002, 165-168.)

Шесто поглавље
Жил Вејнстејн

ЦАРСТВО НА ВРХУЦУ МОЋИ (XVI ВЕК)

Палата, центар моћи

Ма где се налазио, султан је био стожер политичке и друштвене моћи, центар двора, као и владе и централне администрације, где год да се налазила, а најчешће је то било у палати у престоници. Али, где год да је ишао, у ратне походе или у лов, пратили су водећи службеници Царства, а уза њих је ишао и део архиве. У току тих похода, у логорима, издаване су уредбе, а амбасадори су примани у аудијенцију.

У време Мехмеда II, Цариград је постао резиденција владара и престоница Царства, након Бурсе и Једрена. Овај последњи град остао је и даље често зимско боравиште султана. Бузбек објашњава редовно Сулејманово зимовање у Једрену троструким разлозима. Град је пре свега био ближи угарском фронту, када је припреман поход у том правцу за наредно пролеће (обично је требало пет дана да се превали удаљеност између Истанбула и Једрена), затим у тој области било је изузетних ловишта, и на крају уживао је у клими која се сматрала здравијом. Прелазак из једног града у други – скуп и сложен подухват – захтевао је прецизну организацију, што је давало султану могућност да му се диве у његовом пуном сјају.

У Истанбулу, Мехмед II је најпре изградио једну палату, којој је остао назив Стара Палата, на месту старог трга Таури, где се данас налази универзитет, у делу града који се зове Бајазит. Мало након тога, напустио је ту резиденцију да би изградио Нову Палату на месту које се могло лакше бранити, на месту античке византијске акрополе, на рту који доминира Златним Рогом, Босфором и Мраморним морем. Та Нова Палата (*saray-i cedid*), касније названа, а тај назив је остао и до наших дана, Топкапи сарај (Дворац топовских врата), пружала је уточиште османским султанима до средине XIX века.

Царска резиденција, која је званично помињана као «Преузвишени праг», «Праг среће», «Ковница среће», «Пребивалиште султана», ни по чему није подсећала на европске краљевске палате, које је чинила огромна велелепна грађевина. Резиденција османских султана представљала је својеврстан град у оквиру престонице, окружен високим зидинама и кулама, а састојала се од различитих зграда чији су број Мехмед II и његови наследници повећавали, а које су се налазиле око дворишта или усред сеновитих вртова. Више хиљада људи са најразличитијим задужењима, који су били на платном списку Двора, посветили су се служби и величини владара.

Како у свакој муслиманској настанби постоје «мушке одаје» (*селамлук*) – где се одвија друштвени живот, отворен према спољњем свету и «женске одаје» (*харем*), место где се одвијао приватни живот и где је приступ био строго ограничен, и царска палата се састојала од спољњег дела (*бирун*) и унутрашњег дела (*ендерун*).

(Историја Османског царства, приредио Р. Мантран,
Београд Clío 2002, 208-210.)

Са француског превела Ема Миљковић

Robert Mantrand, Jean Louis Bacqe Grammont and Jiles Veinstein, France

PASSAGES FROM THE BOOK "HISTORY OF THE OTTOMAN EMPIRE" EDITED BY R. MANTRAND

Summary

Hereby we present to the readers the excerpts from the fifth and sixth chapter of the book "History of the Ottoman Empire", edited by famous French historian Robert Mantrand (French edition Fayard Paris 1989, Serbian edition Clío Belgrade 2002, translated by Ema Miljković). The above mentioned chapter were written respectively by Jean Louis Bacqe Grammont and Jiles Veinstein. The chosen parts describe the beginning of the rule of the sultan Selim I (1512-1520) as well as the main principles of the Ottoman rule, with a special emphasize on the sultan's palace as the center of power.

Key words: Ottoman Empire, 16th century, Selim I, Safawid dynasty, New palace